

Міністерство освіти і науки України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Рівне – 2022

Редакційна колегія:

Сверлюк Я.В. – доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;
Олексюк О.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;

Павелків Р.В. – доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю.В. – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік Національної академії наук вищої освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, європейської інтеграції та інновацій;

Mirosław Dymon – Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski Wydział Muzyki;

Лісова С.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Малафійк І.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету;

Дем'яничук О.Н. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Потапчук Т.М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Цюлюпа С.Д. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Крижановська Т.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Прокопович Т.Ю. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Радковська Л.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Сверлюк Л.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;

Филипчук М.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 4 від 28.04.2022 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. /
М 656 Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т,
Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2022. – Вип. 8. – 192 с.

ISBN 978-966-416-932-2

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Крижановська Т.І.</i> До питання варіативності методики реалізації мистових ліній музичної освіти у початковій школі	5
<i>Крусь О.П.</i> Методологічні аспекти формування національної вихованості майбутніх учителів музики	10
<i>Кухар Я.О.</i> Особливості сакрального музикування за авторством М. Леонтовича	15
<i>Ногачевська І.В., Григорчук І.С.</i> Формування фахових компетентності студентів в процесі вивчення вокально-хорових дисциплін	22
<i>Парчук І.М., Гумінська О.О.</i> Методи розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів ДМШ	28
<i>Пастушок Т.В.</i> Принципи формування комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу	35
<i>Сверлюк Я.В., Сверлюк Л.І.</i> Взаємодія диригента з творчим колективом як педагогічна проблема	41
<i>Якимчук С.Н.</i> Неперервність освіти студента-хормейстера як системне середовище формування особистості	49

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Балаєва О.С.</i> Вараська музична школа, як один з основних осередків музичної культури Рівненського Полісся	55
<i>Столярчук Б.І.</i> Богдан Яремко – дослідник традиційних сопілкових інструментів і їх музики	60
<i>Даяк Ж.Ю., Бордун Н.Р.</i> Основні тенденції розвитку фортепіанного мистецтва Львівщини в контексті західноєвропейської музичної культури	65
<i>Гурин М.А.</i> Аматорське хорове виконавство м. Рівного на сучасному етапі національного культуротворення	73
<i>Димченко С.С., Савчин О.В.</i> Художні аспекти виконавської інтерпретації Концерту-поєми для баяна із симфонічним оркестром Альбіна Репнікова	78
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічні погляди та диригентська майстерність Петра Свердлика	89
<i>Кривицька В.В.</i> Творча діяльність маестро П. Муравського на посаді художнього керівника державної хорової капели УРСР «Трембіта»	101
<i>Мельничук С.Ф.</i> Класичне музичне мистецтво та його фоновість в розрізі сучасної культури	105
<i>Остапчук М.М., Никон О.К.</i> Українське фортепіанне мистецтво у контексті розвитку вітчизняної музичної культури	112
<i>Осіпкіна Д.В.</i> Українське вокальне мистецтво: ключові аспекти становлення та розвитку	117
<i>Пастушенко А.С.</i> Родинно-побутова пісня, балада, як явище барокової культури	122
<i>Продан В.В.</i> Фортепіанна творчість Миколи Ластовецького в контексті розвитку української музичної культури	127

<i>Прокопович Т.Ю.</i> Столітній ювілей Миколи Лисенка в умовах ворожих ідеологій (за матеріалами воєнної преси).....	131
<i>Роговська В.О.</i> Стилiстичні особливості української сучасної хорової музики	136
<i>Харитон І.М.</i> Трансформація стражденного в системі координат культурової пісенної обрядовості української православної традиції.....	141
<i>Цапун Р.В.</i> Рокитнівщина: з фольклорної експедиції 1987 року.....	150

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Борщ К.О., Крижановська Т.І.</i> Розвиток художньої компетентності старшокласників методом творчого практикуму в курсі «Мистецтво»	158
<i>Василишин І.В., Гумінська О.О.</i> Методи та прийоми розвитку комунікативних навичок учнів 5-7 класів на уроках музичного мистецтва.....	164
<i>Висоцька Д.С.</i> Музичний розвиток дітей з особливими освітніми потребами на уроках фортепіано	169
<i>Кулакевич А.В., Радковська Л.М.</i> Ретроспективний аналіз проблеми «слухання музики» в педагогічній теорії та практиці минулого.....	174
<i>Малей Я.Р., Радковська Л.М.</i> Нетрадиційні уроки як важливий аспект розвитку особистості школяра	179
<i>Тарчинська Ю.Г., Тарчинська І.Г., Ткачук А.О.</i> Вплив інформаційних технологій на мистецьку освіту	183
Про авторів	189

4. Дуков Е. В. Современные цивилизационные тренды и крах массовой культуры. От массовой культуры к культуре индивидуальных миров: новая парадигма цивилизации. М., 1998. С. 34 – 47.
5. Леви М. Музыка для жизни. Функциональная музыка как явление современной культуры – сравнительный анализ зарубежного и отечественного опыта. М., 2004. С. 44 – 49.
6. Лобанова М.Н. Западноевропейское музыкальное барокко: проблемы эстетики и поэтики. М., 1994. 254 с.
7. Михайлов А.В. Поэтика барокко: завершение риторической эпохи. Языки культуры. Учебное пособие по культурологии. М., 1997. С. 54 – 62.
8. Франтова Т. «Какие музыки мы слушаем сегодня». *Музыка и музыкант в меняющемся постсоветском пространстве*. Сб. ст. Сост. А.М. Цукер. Ростов-на-Дону, 2008. С. 68 – 85.
9. Цукер А. М. И рок, и симфония... /Монография. М: Композитор. 1993. 304 с.
10. North A. C., Hangreaves D.J., Hangreaves J.J. Uses of Music in Everyday life. *Music perception: An Interdisciplinary Journal*,. Vol.22 № 1, 2004, pp. 41 – 77
11. Ronald M. Radano. Interpreting Muzak: Speculations on Musical Experience in Everyday Life. *American Music*, Vol. 7, No. 4 (Winter, 1989), pp. 448-460.

УДК 780:8:780.616.432(477)

Останчук М.М., Никон О.К.

УКРАЇНСЬКЕ ФОРТЕПІАННЕ МИСТЕЦТВО У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. У статті розглянуто деякі аспекти формування українського фортепіанного мистецтва у контексті розвитку вітчизняної музичної культури. Показані особливості її функціонування в сучасних умовах, підкреслено взаємозв'язок української ментальності зі специфічністю українського фортепіанного виконавства.

Ключові слова: фортепіанне мистецтво, українська музична культура, ментальність, виконавство.

Annotation. The article considers some aspects of the formation of Ukrainian piano art in the context of the development of national musical culture. The peculiarities of its functioning in modern conditions are shown, the interrelation of the Ukrainian mentality with the specificity of the Ukrainian piano performance is emphasized.

Key words: piano art, Ukrainian musical culture, mentality, performance.

Постановка проблеми. Утвердження України як самостійної держави сприяло значному зацікавленню з боку світової громадськості культурно-освітньою спадщиною українського народу, його традиціями, специфічними особливостями народного та професійного мистецтва. Процес

всебічного та науково-практичного пізнання особливостей розвитку національного музичного мистецтва, відродження та популяризація невідомих сучасному слухачеві творів українських композиторів-класиків помітно збагатили світову культуру, розширили спектр наукових досліджень з питань формування, розвитку та взаємозбагачення культурних надбань народів світу.

Діяльність закладів вищої освіти спрямована, насамперед, на якісну підготовку кваліфікованих фахівців різних галузей, зокрема, мистецького спрямування. На даний час актуалізується завдання опанування кращими зразками творчості українських композиторів як важливого за своїм змістом пласту національної культури. Варто зазначити, що у процесі вивчення вітчизняного мистецтва, зокрема фортепіанної музики, його художньо-образної сфери, формується виконавська культура студентів та відбувається активізація їх національної самосвідомості.

Зважаючи на це, вивчення фортепіанної спадщини здобувачами вищої освіти набуває важливого значення. Перед музикантами постають завдання пропаганди справжніх цінностей народної та професійної музики.

Мета статті – розглянути деякі аспекти становлення українського фортепіанного мистецтва у контексті розвитку вітчизняної музичної культури; розкрити особливості формування виконавської культури студентів у процесі вивчення творів українських композиторів.

Аналіз досліджень. Українську фортепіанну музику в різні часи досліджували такі відомі музикознавці, як С. Людкевич, М. Степаненко, К. Шамаєва, В.Клин, Н. Кашкадамова, Л. Кияновська, Л. Корній, С. Павлишин, О. Лігус, М. Дремлюга, Л. Михалюк., А. Муха, Г. Карась та багато інших дослідників.

Л. Корній у монографії «Історія української музичної культури від давнини до початку ХХ століття» розглядає розвиток музичної культури в історичному та загальнокультурному контекстах. Вона, зокрема, зазначає, що «протягом першої половини 19 ст. поступово формувалися ознаки української національної моделі романтичного стилю...Це етап зародження нового типу української національної культури, в якій відобразилися процеси найіонально-культурного відродження» (5, с.17). Н. Кашкадамова, досліджуючи розвиток українського фортепіанного мистецтва у ХІХ ст., відзначає «розмежування та пов'язане з цим збагачення його складових: фортепіанної творчості і виконавства, концертного життя та педагогіки, інструментального виробництва» [3, с. 4]. Ретроспективний огляд становлення і розвитку українського фортепіанного мистецтва досліджує А. Михалюк, яка простежує його тенденції у різні історичні періоди. На підставі досліджень відомих музикознавців автор визначає шість найважливіших періодів у розвитку фортепіанного мистецтва. Вона стверджує, що зародження, кристалізація та удосконалення українського фортепіанного мистецтва відбувалось в умовах розвитку вітчизняної музичної культури. «Процеси формування українського фортепіанного мистецтва здійсню-

вались під впливом соціокультурних передумов, ґрунтувались на творчих досягненнях і взаємопроникненні української та зарубіжної фортепіанних шкіл у різних жанрово-стильових напрямках» (6, с. 65.).

Виклад основного матеріалу. Науковці довели, що потужний естетико-виховний потенціал української музики криється у високій духовності та гуманістичній спрямованості її художніх образів; у використанні широкої палітри національно-стильового та жанрового формотворення з опорою професійної музики на фольклорні джерела.

В еволюційному процесі сучасного українського музикознавства, професійного виконавства та музичної освіти визначились ряд напрямків, які зумовили активну творчу діяльність митців і науковців. Серед них:

- всебічні мистецтвознавчі дослідження з питань історії української музики, традицій та особливостей розвитку народного і професійного мистецтва;

- пошук відродження та вивчення невідомих у ХХІ столітті творів української музики на основі опрацювання архівних матеріалів світових бібліотек, приватних колекцій, куди в силу різних причин потрапили безцінні рукописи;

- створення фундаментальної наукової, методичної, виконавської бази у навчально-мистецьких закладах, завданням яких є професійна освіта та виховання висококваліфікованої національно-свідомої нової еліти українського суспільства, як суб'єкта культурного співробітництва націй, співпраця європейської та всієї світової культури;

- виконавсько-просвітницька діяльність професійних музикантів направлена на популяризацію української музики та репрезентацію вітчизняної виконавської школи;

- діяльність професійних спілок та наукових видавництв спрямована на збереження та популяризацію кращих зразків національної композиторської та виконавської спадщини;

- дослідження багатств духовної музики у загальнокультурному контексті.

Взаємовплив творчої діяльності митців, науковців, викладачів, їх досягнення у спрямуванні творчої роботи сприяють формуванню якісно нового методологічного підходу до питань всебічного висвітлення різних періодів історії української музичної культури, її стильових, жанрових та естетичних особливостей.

У час розбудови національної культури перед всіма науковцями нашої держави постає нагальне завдання осмислення нового історичного контексту. Серед вчених України дедалі більше поширюється справедлива думка, що всі ми провінціали, якщо не знаємо історії своєї культури або коли (через вульгарне розуміння патріотизму) отожднюємо українську культуру лише з україністикою, забуваючи, що сила і багатство кожної культури у якомога більш розгалуженій мережі знань.

Спроби ввести українську музичну культуру до загальноєвропейського контексту і усвідомити її роль в загальнонародській культурі були головним змістовним вектором у музикознавчих розробках протягом 1920-х років, аж до повного утвердження на українському ґрунті «класової» методології у мистецтвознавстві. Шлях конформізму, який було прийнято як засіб самозбереження і реалізації творчого потенціалу багатьма тогочасними діячами музичної культури, себе не виправдав. Починаючи з 30-х років, був встановлений ідеологічний контроль та ізоляція всіх гуманітарних досліджень від західного світу. В умовах тоталітарного тиску позитивної оцінки діставало явище культури, яке можна було прив'язати до революційного руху і боротьби класів. Позитивні моменти в таких творах дійсно присутні, але оцінки музично-культурних явищ, зроблені під ідеологічним диктатом, і, з другого боку, більш об'єктивними дослідниками та діаспорою із Заходу, часом є кардинально протилежні. У зв'язку з цим, багато загальноновизнаних здавалося б істин, зараз доводиться переглядати.

Складність полягає ще й в тому, що більшість творів українських авторів так і не увійшли до міжнародного мистецького кола з ряду об'єктивних причин: через брак вітчизняних оркестрів і театрів, цілеспрямованої державної підтримки національного мистецтва.

І тому на сьогоднішній день нам вбачаються дві найважливіші проблеми:

- новий погляд на українську музичну спадщину, зокрема фортепіанну, який пов'язаний з осмисленням її в контексті світової музичної культури;

- дослідження сучасного українського фортепіанного мистецтва як явища вітчизняної музичної культури ХХІ століття.

Відродження пам'яток української музичної культури – мета сучасної освіти та виконавства. Інтенсивне вивчення забутих та невідомих творів молодими виконавцями та студентською молоддю – це, насамперед, оволодіння музичною мовою, музичним стилем тієї епохи, коли був створено той чи інший зразок.

Вивчення характерних ознак фортепіанної творчості видатних композиторів України та української діаспори, національних музичних традицій, своєрідної музичної мови сприятиме глибокому розумінню проблем відродження національної духовної культури, вихованню почуття патріотизму.

Українське фортепіанне мистецтво належить до краших надбань світової та вітчизняної музичної культури, яке увібрало в себе риси важливих її здобутків. Основу українського фортепіанного мистецтва становить нероздільна єдність таких складових, як композиторська творчість, виконавська діяльність та освітня практика. Будь-який історико-культурний процес потребує розкриття, найперше, ментально-психологічних особливостей його носіїв, тобто митців, філософів, вчених, які виражали певні образи та уявлення про існуючу дійсність.

Ментальність та національна ідея стали об'єктами досліджень багатьох вчених. За словами А. Михалюк, філософська наука поняття «менталітет» розглядає як характеристику специфіки сприйняття та тлумачення світу в системі духовного життя того чи іншого народу, нації, соціальних суб'єктів, що уособлюються певними соціокультурними феноменами. Менталітет є психічним складом розуму, душевним складом, напрямком і способом думок, які відрізняють його з-поміж інших народів. Інакше – це душа, серце і розум народу(6).

На думку багатьох дослідників ментальності українського народу духовний світ українства вирізняється емоційно-почуттєвим характером, кордоцентричністю, поетично-пісенним спрямуванням й характеризується дуалістичною цілісністю несвідомого, ірраціонального і розумового, почуттів і волі. Ці риси української ментальності прямо співвідносяться з такими особливостями та специфічністю українського фортепіанного виконавства, як імпровізаційність ліризму, епічність, гумор, пісенність, мрійність, мінливість настрою та інше.

Висновки. У процесі пізнання й виконання українських фортепіанних творів формується виконавська культура студентів та відбувається активізація національної самосвідомості. Перед викладачами постає завдання спонукати їх до глибокого осмислення національно-культурних рис і якостей музики, що позитивно впливатиме на створення художньо переконливої й технічно досконалої її інтерпретації.

Відомо, що фортепіанна музика українських композиторів володіє потужним естетико-виховним потенціалом, який криється у високій духовності та гуманістичній спрямованості їх художніх образів. Їм притаманна властивість концентрувати у собі риси національного характеру, національного світогляду, національні особливості ставлення до подій і явищ повсякденного життя.

Отже, в процесі пізнання національного фортепіанного мистецтва, його художньо-образної дійсності, де зосередились кращі риси й здобутки української культури, ментальні особливості її народу, відбуватиметься трансформація загальнокультурних надбань на особистісні переконання студентів. Це забезпечить самовираження й самоствердження особистості студента, його захоплення до довершеного інтерпретаційного відтворення вітчизняної фортепіанної спадщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карась Г. В. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ ст.: монографія. Ів.-Франк.: Тіповіт, 2012. 1164 с.
2. Кашкадамова Н. Б. Історія фортепіанного мистецтва ХІХ сторіччя; Львівська держ. муз. академія ім. М.Лисенка. Т. : АСТОН, 2006. 608 с.
3. Кашкадамова Н. Б. Фортепіанно-виконавське мистецтво України. Історичні нариси. Львів: КІНПАТРИ ЛТД, 2017. 616 с.

4. Кияновська Л.О. Стильова еволюція галицької музичної культури XIX-XX століття: монографія. Тернопіль: Астон, 2010. 339 с.
 5. Корній Л. П. Історія української музичної культури від давнини і до початку XX століття. К.: Муз. Україна, 2018. 364 с.
 6. Михалюк А.М. Формування виконавської культури майбутніх учителів музики засобами українського фортепіанного мистецтва: навчально-методичний посібник. К.: вид. Ліра. К., 2016. 220 с.
-

УДК: 7: 008: 82.0

Осіпкіна Д.В.

УКРАЇНСЬКЕ ВОКАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

***Анотація.** У публікації проаналізовані ключові аспекти становлення та розвитку українського професійного вокального мистецтва.*

***Ключові слова:** вокальне професійне мистецтво в Україні, романс, пісня, композитор, опера, церковний спів.*

***Annotation.** The publication analyzes the key aspects of the development and development of Ukrainian professional vocal art.*

***Key words:** vocal professional art in Ukraine, romance, song, composer, opera, church singing.*

Мета дослідження. Осмислити ключові аспекти становлення та розвитку професійного вокального мистецтва в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Витоки української професійної вокальної музики, на думку науковців, сягають давніх часів й базуються, щонайменше на трьох фундаментальних пластах національної та європейської культур: народній пісні, професійному церковному співі, а також на традиціях ряду європейських вокальних шкіл.

Зауважимо в цьому контексті, що українська пісенна культура є одним із найцінніших духовних надбань нашого народу за багатовікову його історію самобутнього становлення.

Творцем українських народних пісень вважається народ, або ж найпередовіша його верства – творча інтелігенція, яка переконливо трансформувала власні почуття й переживання на рівень народного пісенного музикування. [1]

Проте ще одним вагомим коренем національного музичного мистецтва вважається церковний спів, який був започаткований на рідних теренах, ще до офіційного прийняття християнства, так званий «обичний спів».

Аналізуючи цей пласт культури, стверджуємо – з хрещенням України-Руси 988 року разом з обрядами в Україну приходять й церковні

Наукове видання

**МИСТЕЦЬКА ОСВІТА
ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Відповідальний за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 15.04.2022 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 11,16. Наклад 100 пр. Зам. 33.
Видавництво «Волинські береги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.
Надруковано у друкарні видавництва «Волинські береги».